

तथाहीति चैत्रज्ञानात्तैत्रज्ञानं पृथक् विसृष्टं येन वैजात्येन एतत्पूर्वश्लोकोक्तं दूषणं नोपपद्यते तत्रैत्रज्ञानधारैव सजातीयाविवक्षितेति चेत्तर्हि उत्पद्यमानस्य सदृशज्ञानस्य किं उपादानं न तावत्पूर्वज्ञानं तस्य क्षणिकत्वेनोत्तरोत्पादेव्यापारायोगात् तन्नाशश्चेत्तुमुसलैर्हृताश्शरीरादपि अन्यत्शरीरं पुनर्भवेत् ॥ ३८ ॥ किंच कृत्वा दिवजातोपि मोक्षः पुनः पुनरामृत्यनिवर्ततज्ञानधाराया आनंत्यादित्याह कृत्विति तिष्यः कलिरितियुगानामुपलक्षणं बहुदोषमस्तत्वात्क्षणिकविज्ञानवादोऽनुपपन्नइत्यर्थः ॥ ३९ ॥ अस्तुतर्हि विज्ञानानामाश्रयः स्थिरः कश्चिदात्मेति तर्कमतमाशङ्क्याह जरयेति उपपन्नपयन्धर्मो विकरोति हि धर्मिणमिति न्यायेनानित्यधर्माश्रयस्य धर्मिणो ध्रुवमपक्षया दिनानाशइत्यर्थः ॥ ४० ॥ अनित्यधर्माश्रयोप्याकाशादिवन्नशयतीत्याशङ्क्य इन्द्रिवन्नशयत्येवेत्याह इन्द्रियाणीति मनसोनाशः सांख्यसंमतः प्रोक्तः ॥

तथा हि मुसलैर्हन्तुः शरीरं तत्पुनर्भवेत् ॥ पृथग्ज्ञानं यदन्यच्च येनैतन्नोपपद्यते ॥ ३८ ॥ ऋतुसंवत्सरौ तिष्यः शीतोष्णौ प्रियाप्रिये ॥ यथातीतानि पश्यंति तादृशः सत्वसंक्षयः ॥ ३९ ॥ जरयाभिपरीतस्य मृत्युना च विनाशिना ॥ दुर्बलं दुर्बलं पूर्वं गृहस्येव विनश्यति ॥ ४० ॥ इन्द्रियाणि मनोवायुः शोणितं मांसमस्थि च ॥ अनुपूर्व्या विनश्यंति स्वं धातुमुपयांति च ॥ ४१ ॥ लोकयात्राविघातश्च दानधर्मफलागमे ॥ तदर्थं वेदशब्दाश्च व्यवहाराश्च लौकिकाः ॥ ४२ ॥ इति सम्यङ्मनस्येते बहवः संति हेतवः ॥ एतदस्तीदमस्तीति न किंचित्प्रतिदृश्यते ॥ ४३ ॥ तेषां विमृशतामेव तत्तत्समभिधावतां ॥ कचिन्निविशते बुद्धिस्तत्र जीर्यति दृक् सवत् ॥ ४४ ॥ एवमर्थैरनर्थैश्च दुःखिताः सर्वजंतवः ॥ आगमैरपकृष्यंते हस्तिपैर्हस्तिनो यथा ॥ ४५ ॥ अर्थास्तथात्यंतसुखावहांश्च लिप्संत एते बहवो विशुष्काः ॥ महत्त रंदुःखमनुप्रपन्ना हित्वा मिषं मृत्युवशं प्रयांति ॥ ४६ ॥ विनाशिनोऽप्यध्रुवजीवितस्य किं बंधुभिर्भिन्नपरिग्रहैश्च ॥ विहाय योगच्छतिसर्वमेव क्षणेन गत्वाननिवर्त्तते च ॥ ४७ ॥ भूव्योमतो यानलवायवोऽपि सदा शरीरं प्रतिपालयंति ॥ इतीदमालक्ष्य रतिः कुतो भवेद्विनाशिनोऽप्यस्य न शर्मविद्यते ॥ ४८ ॥ इदमनुपधिवाक्य मच्छलं परमनिरामयमात्मसाक्षिकं ॥ नरपतिरभिवीक्ष्य विस्मितः पुनरनुयोक्तुमिदं प्रचक्रमे ॥ ४९ ॥ इति श्रीमहाभारतेशांति० मोक्ष० पंचशिखवाक्ये पाषंडखंडनं नाम अष्टादशाधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २१८ ॥ ॥ ७३ ॥ ॥ ७३ ॥ ॥ ७३ ॥ ॥ ७३ ॥

॥ ४१ ॥ अस्तुतर्हि बुद्ध्यादिगुणानामनाश्रयः शुद्धस्तर्हि अकर्तुरभोक्तुश्च तस्य दानादिफलाप्राप्तौ दानादिवैयर्थ्यं ततश्च सर्वस्यापि आत्मसुखार्थस्य लोकवेदव्यवहारस्योच्छेदइत्यर्थः ॥ ४२ ॥ इतीति मनःप्रभवेष्वात्मकेषु तर्केषु युक्त्या न्यतरोपि निर्धारयितुं न शक्यतइति भावः ॥ ४३ ॥ विमृशतां विचारयतां ॥ ४४ ॥ निर्णायकं मानमाह एवमिति ॥ ४५ ॥ वेदोदितज्ञानेऽप्येविवक्षिते श्रोतुरधिकारसंपत्तिविधत्ते अर्थानित्यादिना ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ रतिः शरीरे ॥ ४८ ॥ अनुपधिग्रमविप्रलंभादिरहितं वेदमूलकत्वात् अच्छलं वैदिककर्मकांडवन्नमायामूलकं अनुयोक्तुं पूर्वपक्षं कर्तुं ॥ ४९ ॥ इति शांतिपर्वणि मोक्ष० त्रैलोक्ये भारतभाष्ये दीपे अष्टादशाधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २१८ ॥ ॥ ७३ ॥ ॥ ७३ ॥